

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

Бикова О.В., Марченко О.В.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

В статті розглянуто поняття кредитної політики банку, основні її типи, необхідність та цілі формування. Проведено огляд запропонованих в науковій літературі показників оцінки ефективності кредитної політики банку на прикладі крупних (за розміром активів) фінансових установ України. Здійснено розрахунок показників доходності та ризику їх кредитних портфель.

Ключові слова: банк, кредит, кредитна політика, кредитний ризик, кредитна операція, оцінка ефективності, кредитний портфель.

Постановка проблеми. В сучасних умовах стан банківської системи України є доволі складний та важко прогнозований. Він обумовлений як кризовими процесами в економіці країни, так і політичною нестабільністю та соціальними умовами, що склалися в останні роки. При цьому однією з важливих умов розвитку економіки держави є саме стабільність та стійкість банківської системи. Можливість прогнозувати стан банківської системи дає змогу збільшити привабливість її для іноземних інвесторів та вітчизняних суб'єктів господарювання, а також визначити основні напрямки подальшого розвитку. Сучасні умови підтверджують, що досить обмежені можливості залучення кредитних коштів також впливають на розвиток економіки держави. Активізація кредитування сприяє подальшому зростанню економіки, розвитку та появи нових суб'єктів господарювання, збільшенню робочих місць, розвитку інфраструктури країни та сін., що створює основу для економічної стабільності. Паралельно з цим, кредитування є одним з напрямків діяльності банків, який забезпечує їм прибутковність. Мета провадження банком своєї діяльності на рівні з іншими суб'єктами господарювання – є отримання прибутку. Але кредитування для банківських установ супроводжується певними ризиками, одним з яких є ризик неповернення запозичених коштів. Тому з метою раціональної організації власної кредитної діяльності, банки розробляють та впроваджують кредитну політику, яка є складовою частиною загальної політики банку, має узгоджуватися зі стратегією розвитку та сприяти досягненню встановлених пріоритетів перед банківською установою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, які пов'язані з визначенням теоретичних основ розробки, впровадження, реалізації та оцінки ефективності кредитної політики банку, розглядали та вивчали науковці [2; 3; 6]: Русіна Ю.О., Ковтун М.В., Вовчак О.Д., Владичин У.В., Вовк В.Я., Хмеленко О.В., Дзюблюк О.В., Коцовська Р.Р., Павлишин О.П., Хміль Л.М., Новосельцева М.М., Островська Н.Л., Тищенко А.Н., Рогожнікова Н.В. та інші.

Виділення не вирішених частин загальної проблеми. На сьогодні на ринку фінансових послуг спостерігається значна конкуренція. Оскільки кредитування є одним з напрямків, який забезпечує прибутковність, то цей продукт пропонує максимальна кількість учасників ринку. Для забезпечення власних переваг банківські установи прагнуть розробляти та вдосконалювати кредит-

ну політику. Від ефективності впровадженої кредитної політики залежить стан банківської установи та його позиції на ринку фінансових послуг.

Цілі статті. Розглянути можливі напрямки оцінки ефективності кредитної політики банку. Виділити показники та коефіцієнти, які характеризують ефективність кредитної політики банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою організації кредитної діяльності банки розробляють та впроваджують власну кредитну політику. Кредитна політика – це структурно-функціональна цілісність взаємопов'язаних між собою елементів (цілей, завдань, принципів, технологій, організацій), взаємодія яких дозволяє визначити найбільш ефективні стратегії діяльності банку на ринку кредитних послуг [1]. Кредитна політика містить стратегію і тактику банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку (позичальників) на основі принципів зворотності, строковості, цільового використання, забезпеченості та платності [2]. Включає в себе систему засобів банку у сфері кредитування клієнтів та конкретних механізмів здійснення кредитних операцій для реалізації загальної стратегії банку [3]. Кредитна політика банку повинна визначати основні напрямки кредитного процесу, пріоритети, принципи та цілі певного банку на кредитному ринку (стратегія кредитної діяльності банку), та передбачати застосування конкретних фінансових та інших інструментів, які використовуються в процесі реалізації кредитних угод (тактика банку щодо організації процесу кредитування) [4]. Включає в себе сукупність заходів та дій щодо формування складу кредитного портфеля та контролю над ним як єдиним цілим, а також встановлення стандартів для прийняття конкретних рішень [5]. В комплексі цих рішень, які ухвалюються керівництвом банку, мають бути зафіксовані умови та параметри надання кредитів, а також організація кредитного процесу банківської установи [6].

Перш за все кредитна політика розробляється та впроваджується з метою забезпечення максимальної доходності від кредитних операцій при мінімально можливому рівні ризику. Таке співвідношення має максимізувати прибуток від кредитної діяльності банку. Таким чином кредитна політика банку може забезпечити контроль над рівнем ризику в процесі розміщення кредитних ресурсів та забезпечити найбільш ефективне співвідношення між рівнем кредитного ризику та прибутковістю кредитної операції. При цьому пріоритетом є мінімізація рівня ризику над прибутковістю, тобто

кредитна операція не має бути проведена, якщо вона супроводжується неприйнятним рівнем ризику, незважаючи на потенційну прибутковість такої кредитної угоди. Кредитна політика банку має забезпечити зміцнення надійності та підвищення якості кредитного портфелю банку, який відповідатиме основним її положенням. Разом з цим в кредитну політику банку також включають заходи по створенню вмотивованого та високопрофесійного колективу працівників, які забезпечують високу якість кредитного портфелю банку. Кредитна політика повинна бути орієнтована на встановлення довгострокових ділових відносин з клієнтами, які зарекомендували себе з надійного боку в процесі кредитного обслуговування [7]. Кредитна політика має сприяти поєднанню інтересів банку з інтересами його вкладників, позичальників та акціонерів, а також суб'єктів господарської діяльності та держави.

На формування кредитної політики банку впливають його зовнішнє та внутрішнє середовище. Зовнішні чинники полягають у площині поглиблення фінансової кризи, стану економіки та політичної ситуації в країні. До цих факторів належить грошово-кредитна політика Національного банку, рівень інфляції, попит на кредитування, рівень конкуренції на ринку фінансових послуг, рівень цін на банківські послуги, розмір доходів населення. Внутрішні чинники пов'язують з надійністю, стійкістю, конкурентоспроможністю банку. Внутрішні фактори, які можуть впливати на кредитну політику банку – це організація роботи банку, його кредитний потенціал, ступені ризику та прибутковості, цінова політика, специфіка функціонування, наявність професійного персоналу. Визначаючи власну кредитну політику банк обов'язково повинен аналізувати ці чинники. Найчастіше виділяють три основні типи кредитної політики банку (рис. 1).

Рис. 1. Типи кредитної політики банку

Для обережної кредитної політики характерний жорсткий контроль за рівнем ризику кредитної операції. Банк не прагне максимізувати ефективність власної діяльності за рахунок збільшення обсягів кредитної діяльності. Прибутковість забезпечується за рахунок менш ризикованих активних операцій. Але при цьому існує ймовірність втратити певний сегмент ринку. У своїй діяльності її використовують новостворені банки або ті, які мають проблеми з якістю кредитного портфелю. Питома вага кредитів у загальному обсязі робочих активів складає до 30%. Кредитний портфель складають переважно короткострокові кредити, які характеризуються високою відсотковою ставкою та невеликими обсягами. При укладанні угоди проводиться ґрунтовна оцінка кредитоспроможності клієнтів та пропонується перелік умов для надання кредиту.

Помірна кредитна політика має на меті підтримувати фінансову стабільність банківської

установи як в короткостроковий, так і довгостроковий проміжок часу. Використовується банками, які мають достатній досвід роботи на ринку. Характеризується стандартними умовами кредитування, середнім рівнем ризику кредитної операції, можлива реструктуризація або пролонгація кредитної угоди. Обсяг кредитів в загальній кількості робочих активів складає 30-50%.

Агресивна кредитна політика спрямована на досягнення короткострокових цілей та максимізацію доходів при підвищеному рівні ризику кредитної операції. Кредитування надається більш ризиковим категоріям позичальників. Використовуючи таку кредитну політику банк ставить за мету охопити максимальну кількість клієнтів, надаючи довгострокові кредити та пропонуючи невисокі відсоткові ставки. Через високу ризикованість період її використання не має бути тривалим. В такому випадку доля кредитів становить 50% від загального обсягу робочих активів банку.

Показники ефективності обраної кредитної політики зводяться до отримання оптимального співвідношення доходності та ліквідності при мінімізації ризиків. Будь-який з напрямків кредитної політики, який обирає банк при провадженні власної діяльності, має бути ефективним та забезпечувати досягнення основної мети – отримання прибутку. Оскільки при формуванні кредитної політики в пріоритеті над прибутковістю від кредитних операцій знаходиться рівень ризику, то ефективність проведеної кредитної політики можливо оцінити шляхом визначення рівня доходності та ризику кредитного портфелю [8].

Рівень доходності можливо розрахувати як відношення доходу отриманого від кредитних операцій до обсягу кредитного портфелю банку (формула 1):

$$D = \frac{\text{Процентний дохід}}{\text{Кредитний портфель}} \times 100\% \quad (1)$$

Рівень ризику кредитного портфелю банку визначається відношенням сформованого резерву під нестандартну кредитну заборгованість до обсягу кредитного портфелю банку (формула 2):

$$R = \frac{\text{Резерв}}{\text{Кредитний портфель}} \times 100\% \quad (2)$$

Процентні доходи характеризують якість кредитної політики, відображаючи вартість наданих кредитних коштів. А сформований резерв вказує на якість кредитного портфелю. Оцінка якості кредитного портфелю базується на внутрішніх факторах, таких як якість обслуговування боргу та його забезпеченість, так і на зовнішніх чинниках (стан економіки, фінансова стабільність, розвиток галузі і т.п.).

Також в науковій літературі виділяють систему коефіцієнтів, які запропоновані для аналізу та оцінки ефективності кредитної політики банку. Показники розділені на дві групи: показники доходності кредитного портфелю та показники ризику кредитного портфелю.

Показники доходності кредитного портфелю (таблиця 1) характеризують залежність загальних доходів банку від кредитних операцій, дозволяють визначити вартість наданих кредитів та отримати показник прибутковості саме кредитних операцій [9].

Група показників ризику кредитного портфелю (таблиця 2) надає інформацію щодо забезпе-

ченості кредитного портфеля власним капіталом, частки залучених коштів у формуванні кредитного портфелю банку та рівнем сформованого резерву під кредитні операції, який характеризує якість кредитного портфелю.

Таблиця 1

Показники доходності кредитного портфеля

Показник	Формула для розрахунку
Коефіцієнт доходності кредитних операцій (K_D)	Процентний доход/Кредитний портфель
Частка процентних доходів ($K_{пд}$)	Процентний доход/Доходи
Маржа процентного прибутку ($ЧМ_{пр}$)	(Процентний доход – Процентні витрати)/Активні доходи

Таблиця 2

Показники ризику кредитного портфеля

Показник	Формула для розрахунку
Коефіцієнт покриття кредитного портфелю власним капіталом ($K_{вк}$)	Власний капітал/Кредитний портфель
Коефіцієнт використання залучених коштів в кредитному портфелі ($K_{зк}$)	Власний капітал/Зобов'язання
Коефіцієнт якості кредитного портфеля ($K_я$)	Сформований резерв/Кредитний портфель
Коефіцієнт активності використання коштів клієнтів в кредитному портфелі ($K_{кк}$)	Кредитний портфель/Кошти клієнтів
Коефіцієнт кредитної активності (K_a)	Кредитний портфель/Активи

На підставі оприлюдненої інформації щодо показників діяльності банків [10] розрахуємо показники доходності кредитного портфеля та ризику кредитного портфеля для десяти найбільших банків за рівнем активів [11] (таблиця 3).

Сьогодні банківська система України стикається з багатьма викликами [12], унаслідок чого все значна кількість банківських установ не може забезпечувати ефективність власної кредитної політики на достатньому рівні [13].

З наведених значень показників неможливо зробити однозначний висновок, який з банків провадить найбільш ефективну кредитну політику. Значення коефіцієнтів різняться. При максимальному значенні коефіцієнту доходності кредитних операцій може спостерігатися один з мінімальних розмірів маржі процентного прибутку. І навпаки невеликі значення доходності за-

безпечують більшу маржу процентного прибутку. Показники частки процентних доходів дають зрозуміти, що для більшості банків кредитні операції є основним напрямком отримання доходів. Значення цього коефіцієнту $K_{пд} > 1$ свідчить про те, що від інших напрямків діяльності, які можуть забезпечити доходність, банк отримує збитки. Також можливо зробити висновок, що банки, які мають низьке значення покриття кредитного портфелю власним капіталом, компенсують за рахунок зобов'язань. При цьому обсяг використання коштів клієнтів може різнитися. Підходи до оцінки якості кредитного портфелю та формування резервів, виходячи з отриманих значень, відрізняються. Можливо зробити висновок, що при формуванні резерву під нестандартну кредитну заборгованість більшість банків не враховують деякі зовнішні фактори впливу. Також спираючись на цей коефіцієнт можливо отримати інформацію про ймовірні обсяги простроченої заборгованості та якість кредитного портфелю. Показник кредитної активності свідчить про залежність доходності банку від кредитних операцій, чим менше значення, тим більш диверсифікованою є діяльність банківської установи. Але узагальнюючи отриману інформацію зазначимо, що ми не бачаємо можливим комплексно оцінити ефективність кредитної політики того чи іншого банку. Неможливо визначити, який з банків переважає своїх конкурентів у ефективності ведення на ринку власної кредитної політики. Тому доцільно продовжувати дослідження в напрямку удосконалення та розробки системи показників, які дозволять оцінити та порівняти ефективність кредитної політики банків.

Висновки та пропозиції. Кредитна політика є важливим інструментом досягнення визначених перед банком цілей та завдань. Не в останню чергу від успішного впровадження та реалізації кредитної політики залежить результат діяльності банківської установи. Кредитна політика обумовлює організацію кредитної діяльності банківської структури, стає основою для всього процесу кредитування визначає його параметри та особливості. Вірно розроблений процес кредитування, запровадження системи управління кредитними операціями та можливими ризиками, визначення основних пріоритетів, цілей, завдань, а також методів та способів реалізації кредитної політики сприятимуть максимізації доходності як кредитних операцій, так і загального результату діяльності банку. Кожен банк має розумно підходити

Таблиця 3

Розрахунок показників доходності та ризику кредитного портфеля

	K_D	$K_{пд}$	$ЧМ_{пр}$	$K_{вк}$	$K_{зк}$	$K_я$	$K_{кк}$	K_a
Приватбанк	0,60	0,67	0,03	0,23	0,06	2,94	0,30	0,25
Укрексімбанк	0,23	0,80	0,02	0,09	0,03	0,78	0,70	0,36
Ощадбанк	0,29	0,86	0,03	0,23	0,08	0,76	0,46	0,32
Укргазбанк	0,27	0,83	0,01	0,24	0,10	0,38	0,44	0,38
Промінвестбанк	0,15	1,73	0,05	0,19	0,18	0,85	3,06	0,79
Укрсоцбанк	0,11	0,52	0,01	0,55	0,44	1,14	0,88	0,56
Райффайзен Банк Аваль	0,23	0,63	0,10	0,36	0,22	0,92	0,64	0,50
Укрсиббанк	0,20	0,64	0,07	0,20	0,10	0,33	0,57	0,46
Сбербанк	0,16	0,85	0,09	0,09	0,08	0,54	2,15	0,84
ПУМБ	0,20	0,72	0,05	0,16	0,10	0,42	0,75	0,56

до розробки власної кредитної політики спираючись на пріоритетність мінімізації рівня ризику над можливою прибутковістю кредитної операції. Саме рівень ризику та доходності є одними з показників, які характеризують ефективність кредитної політики банку. Поряд з цими показниками, розглядають низку коефіцієнтів, які дають більш ширше уявлення про кредитну політику банку. Сутність оцінки ефективності кредитної політики банку здебільшого визначається через якість кредитного портфелю. Але на нашу дум-

ку на сьогодні все ще наявна проблема вибору системи критеріїв та коефіцієнтів, які комплексно оцінюють ефективність кредитної політики банку. Запропоновані різноманітні коефіцієнти, за якими доцільно проводити оцінку ефективності. Але всі вони мають різноманітні значення та характеризують окремі показники кредитної діяльності банку. Тому необхідно продовжувати дослідження в напрямку розробки узагальнюючих та комплексних показників оцінки ефективності кредитної політики банку.

Список літератури:

1. Русіна Ю.О. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку / Ю.О. Русіна, М.В. Ковтун // Економіка. Управління. Іновації. – 2014. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_52
2. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа: підручник / О.Д. Вовчак. – К.: Знання, 2008. – 564 с.
3. Владичин У.В. Банківське кредитування [Текст] / У.В. Владичин. – Київ: Атака, 2008. – 648 с.
4. Вовк В.Я. Кредитування і контроль: навч. посібн. / В.Я. Вовк, О.В. Хмеленко. – К.: Знання, 2008. – 463 с.
5. Банківські операції: Підручник / За ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. – 696 с.
6. Коцовська Р.Р. Банківські операції: навчальний посібник / Р.Р. Коцовська, О.П. Павлишин, Л.М. Хміль. – К.: НБУ Ун-т. банк. справи, 2010. – 456 с.
7. Новосельцева М.М. Вопросы кредитной политики коммерческих банков в современных условиях / М.М. Новосельцева // Банковские услуги. – 2010. – № 2. – С. 11-17.
8. Островська Н.Л. Роль кредитної політики в оцінці ефективності кредитної діяльності банку / Н.Л. Островська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/PSPE/2012_4/Ostrovska_412.htm
9. Тищенко А.Н. Оцінка ефективності кредитної політики банків / А.Н. Тищенко // БізнесІнформ. – 2010. – № 6. – С. 62-65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Bi/2010_6/62-65.pdf
10. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>
11. Рогожнікова Н.В. Основні тенденції та особливості кредитної політики комерційних банків / Рогожнікова Н.В. // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 2(17). – С. 45-49.
12. Марченко О.В. Проблемні аспекти реалізації грошово-кредитної політики України / О.В. Марченко // Комуніальне господарство міст. – 2014. – Вип. 115. – С. 67-73.
13. Аванесова Н.Е. Кредитна політика банківських установ: стратегічні аспекти та ризики / Н.Е. Аванесова, Ю.М. Вознікова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 8. – С. 956-961.

Быкова О.В., Марченко О.В.

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ БАНКА

Аннотация

В статье рассмотрены понятия кредитной политики банка, основные ее типы, необходимость и цели формирования. Проведен обзор предлагаемых в научной литературе показателей оценки эффективности кредитной политики банка на примере крупных (по размеру активов) финансовых учреждений Украины. Произведен расчет показателей доходности и риска их кредитных портфелей.

Ключевые слова: банк, кредит, кредитная политика, кредитный риск, кредитная операция, оценка эффективности, кредитный портфель.

Bykova O.V., Marchenko O.V.

Kharkiv National University of Construction and Architecture

EVALUATION OF EFFECTIVENESS OF BANK CREDIT POLICY

Summary

The concept of loan policy, its main types, need and objectives of formation are considered in the article. The review of indicators to measure the effectiveness of monetary policy bank proposed in the literature, for example large (by assets) financial institutions of Ukraine. Done calculation of yield and risk their credit portfolios.

Keywords: bank, credit, credit policy, credit risk, credit transactions, evaluating the effectiveness of the credit portfolio.